

Research Paper

Identifying the Shortcomings of Local Plans of Rural Settlements in East Azerbaijan Province in the Context of Non-Representation Theory

*Hossein Karimzadeh¹, Aghil Khaleghi²

1. Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.
2. PhD, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Citation: Karimzadeh, H., & Khaleghi, A. (2023). [Identifying the Shortcomings of Local Plans of Rural Settlements in East Azerbaijan Province in the Context of Non-Representation Theory (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 14(1), 38-55, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.344811.1751>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.344811.1751>

Received: 21 June 2022

Accepted: 06 Feb. 2023

ABSTRACT

Non-representational theories have influenced rural geography, and geographers are dealing with rural issues not only discursively, but also as part of a set of embodied, practiced, and experienced elements of life. Local plans of rural settlements are among the important rural issues and the present study aims to identify the shortcomings and inadequacies of these plans in *East Azerbaijan* province. Research in the context of NRT as a mixed inductive thinking method has used a qualitative method (phenomenology with MAXQDA) to discover propositions; from the mixed method (Q) to subjectivize and discover mental patterns and finally, the quantitative method (SEM by LISREL method) to determine the final effective factors in rural local planning. "Lack of a clear management system for the village" (local management); "Lack of attention to local production methods" (knowledge-based); "Weakness in the procurement system (scientific weakness of consulting engineers in recognizing the needs of the villagers)" (evaluation-oriented); "Process and content ambiguity in how policies and programs are formulated" (explicit); And "Lack of attention to local indigenous knowledge and rural participation in local planning" (participatory and eco-oriented) were identified as five perspectives or mental models on the most important shortcomings of local rural development planning. The final comparison and validation of quantitative and qualitative methods showed that the "lack of a clear management system for the village" and "weakness in the local planning system" as the main shortcomings are two important propositions that provincial experts, local managers, and members of the local rural community agree on them.

Key words:

Non-Representation theory, Local development, Mixed method, Q method, SEM, *East Azerbaijan*

Copyright © 2023, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

In rural plans and projects, a completely compatible and native model with exist-

ing capacity and potential for local and regional development has not been provided. Therefore, the examination of the results and consequences of the mentioned local plans and programs of rural development in East Azarbaijan province shows that they have not achieved their ideal goal in their rural settlements and not much success has

* Corresponding Author:

Hossein Karimzadeh, PhD

Address: Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Tel: +98 (914) 3262186

E-mail: karimzadeh10@gmail.com

been achieved regarding the category of "people as participants in the planning process" and they have always faced inadequacies and failures. The main objective of this study is to measure the subjectivity and examine the mental patterns of the local community in the context of non-representational theory.

2. Methodology

In this study, quantitative and qualitative methods have been used in the context of non-representation theory. This study has three stages:

The first stage is based on the phenomenological method. MAXQDA software was used for the axial coding of data. Q method was used in the second step. In this part of the research, the pseudo-normal distribution was used as the standard form of the ranking table of propositions in Q methodology.

The key factors for the final review and determination of the final influencing factors have been provided to the informed people of the local community in the form of a researcher-made questionnaire. This phase has 130 respondents who use the easy sampling method of non-probability sampling to determine the sample size. SEM using LISREL software is used to process the findings of this step.

3. Results

5 factors or viewpoints with a cumulative total of 66.014% have been identified. Based on the calculated factor loads, five factors or perspectives are observed, so that out of a total of 26 panel members, 7 (27%) of the participants are in the perspective of group one, 6 (23%) in group two, 6 (23%) in group three, 5 people (19%) in group four and finally 2 people (8%) in the view of group five.

The criterion for determining the fit of the whole model is the root of the mean power of the approximation error, which appears as (RMSEA) in the output file. When the value of this statistic is between 0.05 to 0.08, the fit will be acceptable, which 0.051 in this output indicates an acceptable fit of this model. The amount of Chi-square (1031.18) is also in the desired range compared to the degree of freedom (256) and the result is 4.2 for accepting the model and it is acceptable. All explicit variables except the variable "neglect of the ability of non-governmental actors and non-governmental organizations (with a value of 1.14)" are confirmed with values of t greater than 1.96.

4. Discussion

In all five perspectives, the statements "lack of a clear management system for the village, lack of a link between annual budgets and plans, and ambiguities in how reports are presented, use of the local community as a source of information not as participants in the local planning process, weakness in the preparation system" "Scientific weakness of consulting engineers in recognizing the needs of villagers", inadequacy in rural entrepreneurship management and lack of strengthening creative areas, especially in rural knowledge-based industrial areas" are the top propositions. This indicates that the view of "local, evaluation-oriented, participatory and eco-oriented management" is the final view derived from the Q analysis to examine the shortcomings of the local development plans of rural settlements in *East Azerbaijan*.

The general results of the structural equation model for the effective variables show the propositions:

- Lack of a clear management system for the village "(local management);
- Lack of attention to local production methods (knowledge-based);
- Weakness in the preparation system (scientific weakness of consulting engineers in recognizing the needs of the villagers) (evaluation-oriented);
- Process and content ambiguity in how to formulate policies and programs "(explicit); and
- Lack of attention to local indigenous knowledge and rural participation in local planning (participatory & eco-oriented).

One of the most important shortcomings of local planning is rural development in the study area. On the other hand, due to the good fit of the structural equation model, this result can be generalized to large statistical communities.

5. Conclusion

Final comparisons and validations show that the statements "lack of a clear management system for the village" and "weakness in the procurement system (scientific weakness of consulting engineers in recognizing the needs of villagers)" are important shortcomings that provincial specialists, local managers and local rural communities' address.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

شناسایی نارسایی‌های طرح‌های محلی سکونتگاه‌های روستایی استان آذربایجان شرقی در بستر نظریه غیربازنمایی

* حسین کریم‌زاده^۱، عقیل خالقی^۲

۱- دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
۲- دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۳۱ خرداد ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۷ بهمن ۱۴۰۱

نظریه‌های غیربازنمایی بر جغرافیای روستایی تأثیر گذاشته و جغرافی دانان نه تنها به صورت گفتمانی، بلکه به عنوان بخشی از مجموعه‌ای از عناصر تجسم‌یافته، تمرین شده و تجربه شده زندگی با مسائل روستایی درگیر هستند. طرح‌های محلی سکونتگاه‌های روستایی از جمله مسائل مهم روستایی بوده و شناسایی نارسایی‌ها و نابسندگی‌های این طرح‌ها در استان آذربایجان شرقی هدف تحقیق حاضر است. تحقیق در بستر نظریه غیربازنمایی به عنوان یک شیوه تفکر استقرایی توأمان به صورت ترکیبی از روش کیفی (پدیدارشناسی با نرم‌افزار مکس کیودا) برای کشف گزاره‌ها؛ از روش آمیخته (روش پژوهش کیو) برای ذهنیت‌سنجی و کشف الگوهای ذهنی و در نهایت از روش کمی (معادلات ساختاری به روش لیزرل) برای تعیین عوامل نهایی مؤثر در برنامه‌ریزی محلی روستایی استفاده نموده است. «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» (مدیریت محلی محور)؛ «عدم توجه به شیوه تولید محلی» (دانش بنیان محور)؛ «ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)» (ارزیاب محور)؛ «ابهام فرایندی و محتوایی در چگونگی تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها» (صریح‌نگر)؛ و «عدم توجه به دانش بومی محلی و مشارکت روستائیان در برنامه‌ریزی محلی» (مشارکت‌گرا و بوم‌محور) به عنوان پنج دیدگاه یا الگوی ذهنی درباره مهم‌ترین نارسایی‌های برنامه‌ریزی محلی توسعه روستایی شناسایی شد. مقایسه و اعتبارسنجی نهایی روش‌های کمی و کیفی نشان داد «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» و «ضعف در نظام تهیه طرح‌های محلی» به عنوان اصلی‌ترین نابسندگی‌ها، دو گزاره مهمی هستند که متخصصان استانی، مدیران محلی و افراد جامعه محلی روستایی در مورد آن‌ها توافق و اشتراک نظر دارند.

کلیدواژه‌ها:

نظریه غیربازنمایی، توسعه محلی، روش آمیخته، کیو، معادلات ساختاری، آذربایجان شرقی

مقدمه

در این راستا فضاهای روستایی دارای هویت‌های سیالی هستند که رویکردهای توسعه و ساختار عملکردی آن‌ها به محرک‌های درون‌زا و برون‌زا در محیط پاسخ می‌دهد (Mitchell, 2013: 375)؛ بنابراین در طول زمان متقاعد شده‌اند که رویکردهای توسعه روستایی همه‌جانبه و عموماً ویژگی‌های کیفی توسعه در کانون توجه قرار گیرد (Fazelunia & Eftekhari, 2005: 112 & 113) و این در حالی است که یکی از مشکلات در مسئله‌یابی منطقه‌ای و انجام برنامه‌ریزی، ادراک درست از مفاهیم این حوزه از دانش است (Kalantari et al., 2015: 5).

طراحی برنامه‌ریزی توسعه روستایی فرایندی پیچیده بوده (Prager et al, 2015: 122) و همانا خصوصیت اصلی الگوهای توسعه برون‌زا، نادیده انگاشتن ذی‌نفعان اصلی پروژه‌ها است (Botchway, 2001: 135)؛ اما مسئله مهم این است که تحقق

نظریه غیربازنمایی^۱ از زیبایی‌شناسی فرهنگی بریتانیا الهام گرفته (Lorimer, 2007: 90) و به دنبال جهت‌دهی مجدد به تحلیل‌های جغرافیایی بوده و بر عمل، تجسم، مادیت و فرایند تأکید می‌کند (Simpson, 2020: 10). نظریه‌های غیربازنمایی بر جغرافیای روستایی تأثیر گذاشته (Maclaren, 2018: 214) و جغرافی دانان نه تنها به صورت گفتمانی، بلکه به عنوان بخشی از مجموعه‌ای از عناصر تجسم‌یافته، تمرین شده و تجربه شده زندگی با مسائل روستایی درگیر می‌شوند (Maclaren, 2019: 4). هدف اصلی نظریه غیربازنمایی این است که جریان زندگی روزمره را با استفاده از انگیزه حرکت به تصویر بکشد (Johnson, 2011: 195).

1. Non-representational theory (NRT)

* نویسنده مسئول:

دکتر حسین کریم‌زاده

نشانی: تبریز، دانشگاه تبریز، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

تلفن: ۳۲۶۲۱۸۶ (۹۱۴) ۹۸+

پست الکترونیکی: karimzadeh10@gmail.com

نشده است (Farajirad & Kazemian, 2012: 205).

طرح‌های توسعه محلی را می‌توان به‌عنوان سیاست‌هایی تعریف کرد که شامل چشم‌انداز توسعه یک جامعه در یک دوره زمانی مشخص معمولاً در یک دوره بلندمدت ۱۵ تا ۳۰ ساله است (March & Kornakova, 2017: 14)؛ بنابراین دامنه برنامه‌ریزی توسعه محلی فراتر از موضوعات برنامه‌ریزی فضایی است (Chirisa, 2021: 2). فراتر از آن برنامه‌ریزی توسعه محلی می‌تواند از منابع پروژه‌هایی که در همه جنبه‌ها (توسعه اقتصادی، مدیریت اجتماعی و زیست‌محیطی) نیستند، استفاده کند (Schwab, 2010). 2. باید افزود عدم مشارکت مردم در فرایند تهیه و تصویب طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی و عدم توجه به خواست و نظر آنان در این خصوص باعث نارسایی محتوای این طرح‌ها شده و هم‌اکنون با ایجاد مشکلات جدی در روند اجرایی، موفقیت این طرح‌ها را به حداقل ممکن کاهش داده است (Rezvani, 2011: 56).

کار ارزشمند کارولان^۲ (۲۰۰۸) در مورد روستاهای منطقه آیووا در ایالات متحده یکی از اولین مقالاتی است که به‌صراحت از نظریه‌های غیربازنمایی در مطالعات روستایی استفاده می‌کند. هالفکره^۳ (۲۰۱۱) نظریه‌های غیربازنمایی را در بحث گسترده‌تری درباره «روستایی مؤثر» در راستای در نظر گرفتن جنبه‌های غیر بازنمایی که فضاها و مکان‌های روستایی ارائه می‌کنند، مطرح کرده است. فیلیپس^۴ (۲۰۱۴) پیچیدگی تجربه افراد از یک فضای روستایی را با در نظر گرفتن واکنش‌های عاطفی به طبیعت‌های روستایی در نظر می‌گیرد. مکلارن^۵ (۲۰۱۹) ظهور نظریه‌های بازنمایی را در ارتباط با مطالعه جغرافیای روستایی بررسی می‌کند.

رضوانی^۶ (۲۰۰۱) عدم وجود رابطه منطقی بین سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی برنامه‌ریزی و حاکمیت تصمیم‌گیری بالا به پایین و عواملی از این دست را مهم‌ترین نارسایی‌های نظام برنامه‌ریزی روستایی کشور دانسته است. نتایج مطالعه علیایی و کریمیان^۶ (۲۰۱۱) نشان می‌دهد در برنامه‌های توسعه به دانش و مشارکت مردم روستا به‌عنوان ذی‌نفعان اصلی این برنامه‌ها اهمیتی داده نشده است. ازکیا و دیباجی^۶ (۲۰۱۶) استدلال می‌کنند در برنامه‌های توسعه روستایی ایران الگوی مشارکتی به حالت هدایت‌شده از بیرون تداوم می‌یابد. از نظر صدر موسوی و همکاران^۶ (۲۰۱۹) توسعه و عمران روستایی دارای جایگاه متفاوت در برنامه‌های توسعه بوده و لذا جوامع روستایی، اغلب از آسیب‌های برنامه‌ریزی توسعه متأثر بوده‌اند. هاول^۶ (۱۹۷۷) استدلال می‌کند شکست نسبی در بخش روستایی در آفریقا متأثر از توجه بر تعدادی از محدودیت‌های توسعه یا تنگناها

اهداف توسعه روستایی نیازمند استفاده از رویکردی سازگار و مؤثر در فرایند برنامه‌ریزی توسعه (تهیه و اجرای طرح‌های توسعه) نیز است (Rokn al-Din Eftekhari & Behzadnasab 2004). 1. باتوجه به اتخاذ رویکرد بالا به پایین، طرح‌های توسعه محلی که همه مناطق روستایی کشور کم‌وبیش یک یا چند از آن‌ها را دارند، در اجرا با مشکل جدی مواجه‌اند (Rezvani, 2011: 57). این طرح‌های روستایی باتوجه به غلبه خصیصه غیرمشارکتی در آن‌ها الگویی کاملاً سازگار و بومی با ظرفیت و پتانسیل‌های موجود برای توسعه محلی و منطقه‌ای ارائه نشده است. لذا بررسی نتایج پیامد طرح‌ها و برنامه‌های محلی توسعه روستایی ذکرشده در استان آذربایجان شرقی نشان می‌دهد که این طرح‌ها به هدف آرمانی خود در سکونتگاه‌های روستایی خود دست نیافته و در توجه به مقوله «مردم به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی» توفیقات چندانی حاصل نشده و همواره با نارسایی‌ها و ناکامی‌هایی مواجه بوده‌اند. ذهنیت‌سنجی و بررسی الگوهای ذهنی جامعه محلی از این نارسایی‌ها و نابسندگی‌ها و همچنین ارائه مدل ساختاری با قابلیت تعمیم در بستر نظریه غیربازنمایی هدف اصلی این مطالعه است.

مروری بر ادبیات موضوع

نظریه غیربازنمایی اولین بار توسط تریفت در جلد سازندهای فضایی در سال ۱۹۹۶ تعریف شده و در سال‌های (۱۹۹۷)، (۱۹۹۹) و (۲۰۰۰) توسعه یافت (Thrift, 2000: 213). چندین مفهوم شامل «زمان - مکان»، «عمل»، «موضوع» و «عاملیت» را که در آن زمان به مرکزیت تفکر او تبدیل شده بودند، در کنار هم قرار داد (Lorimer, 2007: 555; Howard et al., 2013: 65). و تا حدودی به دلیل نگرانی در مورد محدودیت‌های توضیحی سازنده‌گرایی اجتماعی و تعامل انتقادی با نحوه درک ما از جهان اجتماعی پدیدار شد (Buser, 2013: 229). نظریه غیربازنمودی باتوجه به اعمال (تجسم‌یافته) که مقدم یا فراتر از درک بازتابی یا شناختی است، به نقد شیوه‌های غالب تفکر بازنمایی در جغرافیا، به‌ویژه جغرافیای فرهنگی می‌پردازد (Cadman, 2009: 456). تمرکز نظریه غیربازنمایی این است که رویدادها در جهان از طریق پیچیدگی‌های نوظهور، رابطه‌ای و ناملموس شکل می‌گیرند که نمی‌توان آن‌ها را با روش‌های خاصی که ما سعی در بازنمایی آن‌ها داریم بیان کرد یا گنجاند (Williams, 2020: 421). در این نظریه فرض می‌شود که اعمال پیش‌یافتاده نقش حیاتی در تجربیات روزمره ما و به همین ترتیب، زندگی ما دارند (Waight & Yin, 2021: 4). همین ادراک از مهم‌ترین و ضروری‌ترین ابعاد در جغرافیای رفتاری بوده (Sojasi et al., 2015: 66) و بحث مهم این است که در جامعه روستایی ادراکات و اظهارنظرهای مردمی عمدتاً بر نقاط ضعف و اشکالیابی از برنامه‌های توسعه متمرکز است (Shahbazi, 2010: 15) که به‌رغم تلاش‌های صورت‌گرفته، برای توسعه محلی و منطقه‌ای راهبردی سازگار و بومی‌شده ارائه

2. Carolan

3. Halfacree

4. Phillips

5. Maclaren

6. John Howell

است. **وایگانت^۷ و همکاران (۲۰۱۴)** نیز هدف از مطالعه خود را به‌منظور بررسی اثر مشترک برنامه‌ریزی استراتژیک از پایین به بالا به‌عنوان یک مکمل برای استراتژی بالا به پایین بیان می‌کنند. نتایج پژوهش **تایچن و یورگنسن^۸ (۲۰۱۶)** نشان می‌دهد که پروژه‌های کالبدی محلی، زمانی که اگر در یک شیوه و استراتژی مشترک تصور شود، می‌تواند به سازگاری پایدار برای محدود شدن روستا کمک کند. **سیستو^۹ و همکاران (۲۰۲۰)** معتقد هستند در مناطق روستایی، پرورش مسیرهای توسعه جدید نیازمند یک فرایند برنامه‌ریزی راهبردی است که با انواع مختلفی از عدم قطعیت‌ها مشخص می‌شوند.

جستجوی منابع مختلف نشان داد تحقیقی در بستر نظریه غیربازنمایی برای بررسی توسعه محلی روستایی انجام نشده است. مطالعات پیشین از دو جنبه بررسی شدند؛ مطالعاتی که مربوط به نظریه بازنمایی در مباحث مربوط به مطالعات روستایی بوده و مطالعاتی که در حوزه طرح‌های توسعه محلی سکونتگاه‌های روستایی انجام شده‌اند. با توجه به اهمیت ذهنیت‌سنجی و بررسی الگوهای ذهنی جامعه محلی در مورد نابسندگی‌های موجود در قلمرو نظریه غیربازنمایی در تحقیق حاضر، شناسایی خلأ پژوهشی یا شکاف تحقیقات میسر شد و بررسی این موضوع با به‌کارگیری توأمان روش‌های کیفی و کمی در مراحل مختلف، نشان‌دهنده پرداختن به موضوعی نوآورانه است که وجه تمایز مطالعه حاضر با تحقیقات پیشین است.

روش‌شناسی تحقیق

نظریه غیربازنمایی به‌عنوان یک شیوه تفکر استقرایی دانش‌زمنی را به‌عنوان دانش ترکیبی از یک موضوع هدف قرار داده و دو مکتب فکری پساساختارگرایی و پدیدارشناسی در این نظریه، بنیادی بوده است. در این مطالعه برای ذهنیت‌سنجی و بررسی الگوهای ذهنی جامعه محلی از نابسندگی‌های طرح‌ها و پروژه‌های توسعه محلی سکونتگاه‌های روستایی استان آذربایجان شرقی در بستر نظریه غیربازنمایی به‌عنوان یک شیوه تفکر استقرایی توأمان از روش‌های کمی و کیفی به‌صورت روش آمیخته استفاده شده است. این مطالعه سه مرحله دارد:

مرحله اول مبتنی بر روش پدیدارشناسی است. این مرحله یک روش کیفی است که تعداد ۲۶ نفر متخصص در حوزه برنامه‌ریزی منطقه‌ای در سطح استان، اعضای پانل برای استخراج «گزاره»های فاز دوم تحقیق را تشکیل می‌دهند. از نرم‌افزار مکس کیودا برای کدگذاری محوری داده‌ها استفاده شده است. در مرحله دوم از روش کیو استفاده شده است. تعداد گزاره‌های به‌دست‌آمده از نتایج مرحله اول تعداد ۳۶ مورد است و برای امتیازدهی در

اختیار اعضای پانل بعدی که متشکل از ۲۶ نفر مدیر محلی است، قرار داده شده و عامل‌ها با استفاده از تحلیل عاملی شناسایی شده‌اند. در این قسمت از پژوهش از توزیع شبه نرمال به‌عنوان شکل استاندارد جدول رتبه‌بندی گزاره‌ها در روش‌شناسی کیو استفاده شده است. عوامل کلیدی برای بررسی نهایی و تعیین عوامل نهایی تأثیرگذار به‌صورت پرسشنامه محقق‌ساخته در اختیار افراد مطلع جامعه محلی قرار داده شده است. این فاز تعداد ۱۳۰ نفر پاسخ‌گو دارد که از روش نمونه‌گیری آسان^{۱۰} از نوع نمونه‌گیری غیراحتمالی^{۱۱} برای تعیین حجم نمونه استفاده شده است. مدل‌سازی معادلات ساختاری به کمک نرم‌افزار لیزرل برای پردازش یافته‌های این مرحله به کار گرفته شده است.

قلمرو جغرافیایی تحقیق

بررسی روند تغییرات جمعیت شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی (تصویر شماره ۱) در طی ۲۵ سال اخیر نشان می‌دهد که در طول این سال‌ها از سهم جمعیت روستایی کاسته و به سهم جمعیت شهری اضافه شده است.

طرح‌های توسعه محلی شامل «هادی روستایی، ساماندهی مناطق روستایی، تجمیع روستاهای پراکنده، بهسازی، ساماندهی و حفاظت از روستاهای واجد ارزش، توسعه و عمران روستایی، توسعه پایدار منظومه‌های روستایی و برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی نواحی روستایی» است. از تعداد ۸ طرح توسعه محلی، تعداد ۶ طرح انجام و اجرا شده است. توسعه پایدار منظومه‌های روستایی در قالب برنامه‌ریزی فضایی و بر مبنای توسعه فضایی از سطوح منطقه‌ای خرد و مبتنی بر رویکرد «از پائین - به بالا» تدوین و ارائه شده است. برنامه‌های توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی در ایران به‌منظور عملیاتی نمودن مصوبه برنامه ششم توسعه مقرر گردیده در هر سال از برنامه مطالعات ۵۰۰۰ روستا در استان‌های کشور انجام گیرد. این دو طرح در حال تدوین و انجام مطالعات در استان‌های مختلف است که در استان آذربایجان شرقی طرح توسعه پایدار منظومه‌های روستایی در شهرستان مرند به‌صورت پایلوت توسط مهندسان مشاور مطالعه شده و طرح توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی استان در قالب قرارداد پژوهشی دانشگاه تبریز با سازمان جهاد کشاورزی و نظارت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در حال مطالعه است.

یافته‌ها

پس از انجام مصاحبه‌ها، در گام نخست با استفاده از کدگذاری باز، نظرات و دیدگاه‌های اعضای پانل مشخص و کدگذاری شده است. با استفاده از دیدگاه‌ها و اظهارات عمده به کدگذاری محوری اقدام شده و درون‌مایه‌های فرعی به‌دست‌آمده در واحدهای

7. Weigand

8. Anne Tietjen; Gertrud Jørgensen

9. Sisto

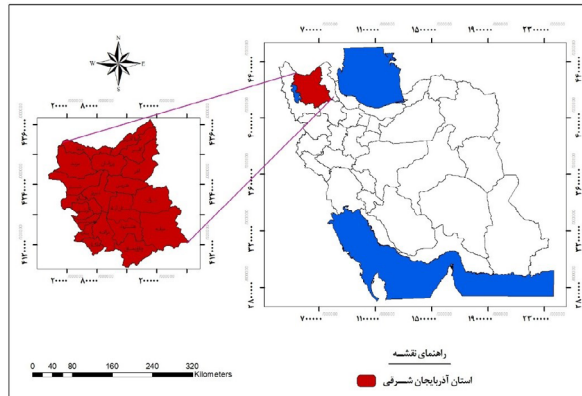
10. Convenient Sampling

11. Non-probability Sampling

مشارکت‌کننده حکم متغیر را دارند که باید مورد تحلیل قرار گیرند. طراحی بازه رتبه‌بندی در این تحقیق از +۵ برای بسیار موافق الی -۵ برای بسیار مخالف است و عدد صفر در میانه نمودار قرار گرفته است. داده‌های گردآوری شده در جدول یا نمودار کیو تهیه شده است که متشکل از تعداد ۳۶ گزاره است. برای نمونه تصویر شماره ۳، مربوط به مشارکت‌کننده شماره یک است که بیشترین همبستگی را با عامل شماره یک داشته است.

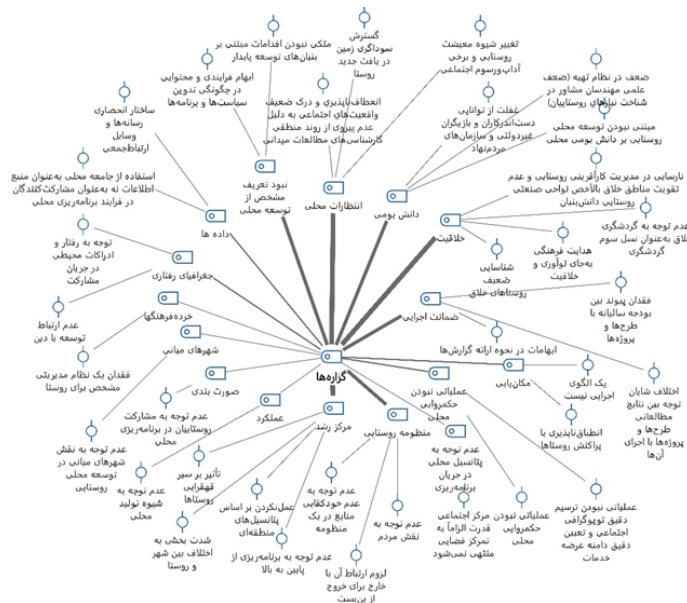
اطلاعاتی بزرگ‌تری موسوم به درون‌مایه‌های اصلی دسته‌بندی شده است. با استفاده از مضامین تولیدشده، با کاربست کدگذاری گزینشی به توصیف و سپس برقراری ارتباط بین کدها و درنهایت یکپارچه‌سازی و ارائه گزارش نهایی (تصویر شماره ۲) اقدام شده است.

هدف در روش‌شناسی کیو ذهنیت‌سنجی و تحلیل الگوهای ذهنی و دیدگاه‌های افراد است. در این روش اعضای

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی استان آذربایجان شرقی در تقسیمات سیاسی کشور. منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. گزاره‌های کیو. منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

-۵	-۴	-۳	-۲	-۱	۰	+۱	+۲	+۳	+۴	+۵
۲۷	۲۶	۳۲	۹	۸	۱۰	۲	۱	۱۲	۳۰	۵
	۲۸	۳۴	۲۱	۱۱	۱۳	۳	۴	۱۴	۳۶	
		۳۵	۲۴	۱۵	۱۸	۶	۱۷	۳۱		
			۲۵	۲۳	۱۹	۷	۲۰			
				۲۹	۲۲	۱۶				
					۳۳					

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۳. یک نمونه نمودار کیو امتیازدهی شده (مشارکت‌کننده ۱). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

پانل، تعداد ۷ نفر (۲۷ درصد) از مشارکت‌کنندگان در دیدگاه گروه یک، تعداد ۶ نفر (۲۳ درصد) در گروه دو، تعداد ۶ نفر (۲۳ درصد) در گروه سه، تعداد ۵ نفر (۱۹ درصد) در گروه چهار و در نهایت تعداد ۲ نفر (۸ درصد) در دیدگاه گروه پنج جای می‌گیرند.

از طرفی از طریق آزمون سنگ‌ریزه نتایج در قالب نمودار (تصویر شماره ۴) نشان داده شده است که در آن عامل‌ها یا مؤلفه‌ها در محور افقی Y و مقادیر ویژه در محور عمودی X نشان داده شده است؛ طوری که همراه با حرکت به سمت راست از مقادیر ویژه نیز کاسته می‌شود. در روش سنگ‌ریزه، استخراج عامل‌ها تا جایی ادامه داده شده است که سهم واریانس مشترک از سهم واریانس خاص بیشتر است. در این نمودار برای انتخاب تعداد عامل‌های مناسب، از مقادیر ویژه بزرگ‌تر از ۱/۵ استفاده شده است و بنابراین ۵ عامل نشان‌دهنده شده بالاتر از این مقدار معیار تحلیل قرار گرفته است.

در پژوهش حاضر هر عامل یا ذهنیت به صورت یک نمودار کیو نمایش داده شده و عامل‌ها دوباره در جدول رتبه‌بندی وارد شده‌اند تا پنج نمودار کیو حاصل شود. در حقیقت این پنج نمودار کیو قادر به بیان حدود ۶۶ درصد از دیدگاه‌های اعضای پانل بوده که به پنج دسته اصلی تقسیم‌بندی شده و به تفسیر آن‌ها پرداخته شده است. برای پاسخ به این سؤال که این پنج دیدگاه دارای چه تفاوت و افتراقی بوده و آیا اعضای پانل، دیدگاه‌ها و رویکردهای متفاوتی نسبت به نارسایی‌های طرح‌های محلی سکونتگاه‌های روستایی دارند، توجه به آرایه‌های عاملی لازم خواهد بود. این آرایه‌ها بر اساس نرمال‌سازی نتایج حاصل می‌شوند و نشان می‌دهند که در هر دیدگاه امتیاز کمتر و بیشتر به کدام یک از گزینه‌ها اختصاص داده شده است.

پس از مرتب‌سازی داده‌های خام برای پردازش و تحلیل داده‌ها، ماتریس داده‌ها در نرم‌افزار SPSS ایجاد گردید. بر اساس منطق روش‌شناسی کیو، در تحلیل بخش کمی از روش تحلیل عاملی کیو استفاده گردیده است. در گام اول، برای شناسایی تناسب داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی از شاخص کایزر-مایر-اولکین و بارتلت^{۱۲} استفاده شده است. این شاخص در بازه صفر تا یک قرار دارد و حداقل مقدار قابلیت اطمینان آن برای انجام تحلیل عاملی عدد ۰/۵ است. میزان شاخص برابر ۰/۵۳۳ به دست آمده است که نشان‌دهنده قابلیت اطمینان داده‌ها و کفایت حجم نمونه است (جدول شماره ۱).

برای شناسایی الگوهای ذهنی مشارکت‌کنندگان، تحلیل عاملی به شیوه اکتشافی با استفاده از ماتریس همبستگی انجام شده است. از روش مؤلفه‌های اصلی و سپس از روش واریماکس نیز برای چرخش عامل استفاده شده است. سرانجام تعداد ۵ عامل یا دیدگاه با مجموع واریانس تجمعی ۶۶/۰۱۴ درصد شناسایی شده است (جدول شماره ۲).

ماتریس اجرا یا عامل‌های چرخیده نشده شامل بارهای عاملی هر یک از متغیرها در پنج عامل باقی‌مانده است. چون تفسیر بارهای عاملی بدون چرخش، ساده نیست، برای افزایش قابلیت تفسیر، عامل‌ها چرخانیده شدند. واریانس عاملی چرخش‌یافته (جدول شماره ۳) خروجی ماتریس چرخیده شده اجزا را نشان می‌دهد که شامل بارهای عاملی هر یک از متغیرها در پنج عامل باقی‌مانده پس از چرخش است. بر اساس بارهای عاملی محاسبه‌شده، پنج عامل یا دیدگاه مشاهده می‌شود به طوری که از مجموع ۲۶ نفر اعضای

12. Kaiser-Mayer-Olkin, KMO & Bartlett's Test

جدول ۱. آزمون کایزر-مایر-اولکین و بارتلت و کفایت نمونه‌گیری.

شاخص کایزر-مایر-اولکین	۰/۵۳۳
مجذور خی	۶۵۴/۱۸۹
درجه آزادی	۳۲۵
سطح معناداری	۰/۰۰۰

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

جدول ۲. مقدار ویژه و واریانس عامل‌های چرخیده.

عامل (ذهنیت)	مقدار ویژه	واریانس	واریانس تجمعی
۱	۵/۱۰۹	۱۹/۶۵۱	۱۹/۶۵۱
۲	۳/۵۴۷	۱۳/۶۴۲	۳۳/۲۹۳
۳	۳/۳۱۳	۱۲/۷۴۳	۴۶/۰۳۶
۴	۳/۱۹۱	۱۲/۲۷۱	۵۸/۳۰۸
۵	۲/۰۰۴	۷/۷۰۶	۶۶/۰۱۴

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

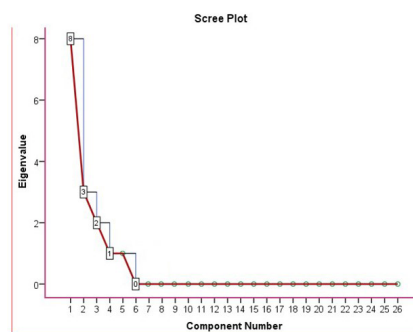

جدول ۳. واریانس بارهای عاملی چرخشی درباره ذهنیت‌های شناسایی شده.

اعضای پائل	ذهنیت‌ها				
	۱	۲	۳	۴	۵
A01	۰/۹۲۳	-۰/۱۸۴	۰/۰۰۶	۰/۰۷۰	۰/۰۲۷
A02	-۰/۱۸۵۹	-۰/۱۹۰	۰/۰۷۹	۰/۱۰۴	۰/۰۲۱
J01	۰/۷۹۲	-۰/۱۹۰	۰/۱۱۶	۰/۲۶۷	-۰/۰۲۲
V01	-۰/۵۲۱	-۰/۲۱۱	۰/۱۳۷	۰/۲۷۲	-۰/۶۲۲
V02	۰/۸۰۹	-۰/۲۲۰	۰/۰۶۰	۰/۲۲۳	-۰/۰۷۰
AA01	۰/۵۴۷	-۰/۴۳۰	۰/۱۲۷	۰/۳۶۹	۰/۱۹۸
MA01	۰/۶۴۳	-۰/۰۲۷	-۰/۰۰۹	۰/۱۴۸	-۰/۰۲۸
M01	-۰/۰۸۴	-۰/۷۹۷	۰/۲۰۱	۰/۱۹۲	-۰/۰۴۶
H01	۰/۲۶۲	-۰/۸۲۷	۰/۰۹۷	۰/۲۲۷	۰/۰۲۰
SH01	۰/۳۶۰	-۰/۷۲۹	۰/۱۰۲	۰/۱۶۵	-۰/۱۳۷
SH02	-۰/۳۹۸	-۰/۴۲۷	۰/۰۲۶	۰/۴۲۶	۰/۳۴۶
S01	۰/۱۰۰	-۰/۶۰۳	۰/۴۱۳	-۰/۱۴۵	-۰/۰۳۴
B01	-۰/۲۵۶	-۰/۵۵۰	۰/۴۴۲	-۰/۱۷۱	-۰/۰۲۵
BE01	-۰/۰۹۷	-۰/۲۱۴	۰/۷۹۱	۰/۰۴۶	-۰/۱۰۴
ML01	-۰/۱۵۲	-۰/۳۰۵	۰/۶۴۲	-۰/۰۴۰	۰/۰۲۲
HH02	-۰/۱۳۷	-۰/۲۸۶	۰/۶۸۶	۰/۰۰۵	-۰/۱۶۹
CH02	۰/۲۸۸	-۰/۰۲۹	۰/۴۸۵	۰/۲۳۴	-۰/۰۵۲
T01	۰/۱۵۶	-۰/۰۲۱	۰/۸۳۱	۰/۰۸۸	-۰/۰۳۵
T04	-۰/۴۱۷	-۰/۳۳۰	۰/۵۰۲	-۰/۲۱۶	۰/۱۷۰
HH01	-۰/۰۹۶	-۰/۱۸۶	۰/۰۱۹	۰/۷۹۰	-۰/۰۴۲
CH01	۰/۳۷۷	-۰/۰۸۸	۰/۱۱۱	۰/۶۷۳	۰/۲۴۷
MR01	-۰/۰۸۷	-۰/۱۲۶	-۰/۱۷۲	۰/۶۴۱	۰/۲۲۵
MR02	۰/۲۴۳	-۰/۱۵۸	۰/۰۷۶	۰/۶۸۷	-۰/۰۶۷
K01	-۰/۳۱۹	-۰/۱۶۵	۰/۱۱۱	۰/۴۹۵	-۰/۶۰۰
T02	۰/۰۶۴	-۰/۰۱۴	۰/۰۳۹	۰/۲۰۹	۰/۶۹۹
T03	۰/۲۵۱	-۰/۱۴۰	-۰/۲۸۱	۰/۲۴۱	۰/۶۲۵

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۴. نمودار سنگ‌ریزه تحلیل عاملی اکتشافی. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

دیگر دارد به طوری که از نظر این رویکرد به غیر از گزاره «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» هر کدام از گزاره‌ها در نارسایی‌های طرح‌های محلی سکونتگاه‌های روستایی استان آذربایجان شرقی در بستر نظریه غیربازنمایی تأثیر معکوسی دارند (تصویر شماره ۶).

دیدگاه سوم: صریح‌نگر و ارزیاب‌محور

نظرات تعداد ۶ نفر از اعضای پانل در این گروه جای گرفته و نیز تعداد ۹ گزاره مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در این دیدگاه را تشکیل می‌دهند. «ابهامات در نحوه ارائه گزارش‌ها و استفاده از جامعه محلی به عنوان منبع اطلاعات» دو گزاره مهم از نظر دیدگاه سوم است. این دیدگاه نسبت به بقیه گزاره‌ها (تصویر شماره ۷) نگاه ویژه‌ای ندارند.

دیدگاه چهارم: ارزیاب‌محور، صریح‌نگر و توجه به حکمروایی محلی

نظرات تعداد ۵ نفر از اعضای پانل در این گروه جای گرفته و نیز تعداد ۸ گزاره مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در این دیدگاه هستند. «استفاده از جامعه محلی به عنوان منبع اطلاعات...» گزاره‌ای است که این گروه نگاه ویژه‌ای به آن داشته و توسط گزاره‌های «ابهامات در نحوه ارائه گزارش‌ها» و «عملیاتی نبودن حکمروایی محلی» پشتیبانی می‌شود (تصویر شماره ۸).

جهت تدقیق روند کار در تحلیل کیو باید به این مهم توجه داشت که برای اکتشاف آرایه‌های عاملی جهت تلاوم منطقی و درست کار و نیز استخراج گزاره‌های مرتبط به هر دیدگاه و رویکرد لازم است این آرایه‌ها بر اساس مقدار ویژه هر کدام از عامل‌های چرخیده اکتشاف گردند. بدین منظور همان گونه که جدول شماره ۵ نشان‌دهنده آن است، امتیاز اختصاص یافته به هر گزینه کیو در پنج رویکرد نشان داده شده و مبنای تفسیر و مقایسه دیدگاه‌ها، آرایه‌های عاملی بر اساس مقدار ویژه هر کدام از عامل‌های چرخیده (عامل اول با مقدار ویژه: ۵/۱۰۹؛ عامل دوم با: ۳/۵۴۷؛ عامل سوم با: ۳/۳۱۳؛ عامل چهارم با مقدار: ۳/۱۹۱ و عامل چهارم با مقدار ویژه ۲/۰۰۴) و امتیاز عاملی با مبنای بیشتر از عدد ۰/۷ قرار داده شده است.

دیدگاه اول: مدیریت محلی نگر، تفکر دانش‌بنیان

همان طور که قبلاً بیان شد نظرات ۷ نفر از اعضای پانل در این گروه جای می‌گیرد. تعداد سه گزاره با امتیاز عاملی بالای ۰/۷ به عنوان مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در این دیدگاه هستند که در تصویر شماره ۵ نشان داده شده است.

دیدگاه دوم: مدیریت محلی نگر

نظرات تعداد ۶ نفر از اعضای پانل در این گروه جای گرفته و نیز تعداد ۹ گزاره مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در این دیدگاه را تشکیل می‌دهند. این گروه، دیدگاه بسیار متفاوتی با گروه‌های

تصویر ۵. مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در دیدگاه اکتشافی اول. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

تصویر ۶. مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در دیدگاه اکتشافی دوم. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۷. مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی‌شده در دیدگاه اکتشافی سوم، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۸. مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی‌شده در دیدگاه اکتشافی چهارم، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

و بوم‌محور» به‌عنوان دیدگاه نهایی مستخرج از تحلیل کیو برای بررسی نارسایی‌های طرح‌های توسعه محلی سکونتگاه‌های روستایی آذربایجان شرقی است.

در تفسیر این موضوع باید گفت یک پذیرش کلی از ماهیت ساخته‌شده اجتماعی «روستایی» وجود دارد. این مفهوم از ساخت اجتماعی روستایی، «روستایی» را به‌عنوان «مقوله‌ای از اندیشه که هر جامعه می‌پذیرد و بازسازی می‌کند» ارائه می‌کند. هر ملاحظه روستایی گفتمانی است و بنابراین بازنمایی در زمان‌ها و فضاهای خاص است. چنین دیدگاهی از روستایی بودن به این معناست که بازنمایی‌هایی که به‌عنوان روستایی شناخته شدند از فضای جغرافیایی اصلی خود جدا شدند (Maclaren, 2019)؛ بنابراین باید گفت حوزه روستا نیازمند یک واحد متولی امور روستایی است. مرکزی که برنامه توسعه محلی روستاها را با مشارکت همه نهادها تهیه کند و گزارش و ارزشیابی پیشرفت و آبادانی داشته باشد. در این صورت است که هر کدام از نهادهای موجود در راستای حوزه روستایی، می‌تواند به‌عنوان جزئی از کل این نهاد مدیریتی جا بگیرد و نقش داشته باشد.

دیدگاه پنجم: ارزیاب‌محور، مشارکت‌گرا و بوم‌محور

نظرات تعداد ۲ نفر از اعضای پانل در این گروه جای گرفته و همچنین تعداد ۱۳ گزاره مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی‌شده در این دیدگاه را تشکیل می‌دهند. گزاره «مبتنی نبودن توسعه محلی روستایی بر دانش بومی محلی، عملیاتی نبودن حکمروایی محلی، توجه به رفتار و ادراکات محیطی در جریان مشارکت و استفاده از جامعه محلی به‌عنوان منبع اطلاعات ...» گزاره‌های با تأثیر بالا از نظر این گروه است (تصویر شماره ۹).

به‌طورکلی گزاره‌های «ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)، فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا، نارسایی در مدیریت کارآفرینی روستایی و عدم تقویت مناطق خلاق بال‌اخص نواحی صنعتی روستایی دانش‌بنیان، ابهامات در نحوه ارائه گزارش‌ها، عملیاتی نبودن حکمروایی محلی، مبتنی نبودن توسعه محلی روستایی بر دانش بومی محلی و توجه به رفتار و ادراکات محیطی در جریان مشارکت» گزاره‌های برتر به‌حساب می‌آیند. این نکته بیانگر آن است که دیدگاه «مدیریت محلی‌نگر، ارزیاب‌محور، مشارکت‌گرا

تصویر ۹. مهم‌ترین گزاره‌های شناسایی شده در دیدگاه اکتشافی پنجم. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

در نهایت باید گفت به‌رغم تجربیات زیاد در طراحی و اجرای قانون برنامه‌های ۵ ساله کشور و در راستای آن طراحی برنامه‌های توسعه در بندهای این قانون و همچنین تعریف، تدوین و ارائه انواع طرح‌های توسعه روستایی (که مشخصات آن قبلاً بیان شد) یک الگوی بومی شده متناسب با مقتضیات محلی به‌عنوان الگوی اجرایی و عملیاتی ارائه نشده است. در نتیجه می‌توان در بستر نظریه غیربازنمایی، جریان زندگی روزمره روستایی را با استفاده از انگیزه حرکت به‌منظور نظریه‌پردازی کردن تغییرپذیری اعمال بدیهی و ویژگی آن‌ها، توسعه داد.

پس از تحلیل کیو و اکتشاف دیدگاه‌های پنج‌گانه و استخراج دیدگاه نهایی، در ادامه به مدل‌سازی ساختاری نتایج حاصل از تحلیل گزاره‌های مستخرج از روش پدیدارشناسی پرداخته شده است (جدول شماره ۴).

اولین گام در فرایند مدل‌سازی با معادلات ساختاری، ترسیم مدل مفهومی است تا به کمک آن بتوان به بررسی رابطه بین متغیرهای آشکار، تحلیل مسیر و برآورد مقادیر آماره تی پرداخته شده است. پس از طراحی مدل مفهومی و بررسی مدل استانداردنشده و همچنین مدل استانداردشده، در دیاگرام ساختاری مقدار بارهای عاملی هر یک از متغیرهای آشکار و ارتباط درونی بین متغیرهای آشکار و ارتباط بیرونی هر کدام از متغیرهای پنهان بررسی شده است. تصویر شماره ۱۰، مقادیر تی بارهای عاملی و اولویت اثرگذاری هر کدام از گزاره‌ها را در دیاگرام خروجی لیزر نشان داده است.

در این دیاگرام مقدار بارهای عاملی هر یک از متغیرهای آشکار و ارتباط درونی بین متغیرهای آشکار و ارتباط بیرونی هر کدام از متغیرهای پنهان به نمایش گذاشته شده است. همان‌طور که مشخص است معیار برای تعیین برازش کل مدل، ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب است که تحت عنوان (RMSEA) در فایل برون‌داد ظاهر می‌شود. زمانی که مقدار این آماره بین ۰/۰۵ تا

از طرف دیگر باید افزود امروزه برنامه‌ریزان در برنامه‌ریزی‌ها بخصوص در برنامه‌های پنجم و ششم (و احتمالاً در برنامه هفتم توسعه در آینده نزدیک) به‌سوی تهیه طرح‌ها در مقیاس محلی گرایش یافته‌اند. علاوه بر این می‌توان گفت تدوین طرح‌ها و پروژه‌های محلی سکونتگاه‌های روستایی با استفاده از مشارکت جامعه محلی امکان‌پذیر می‌گردد. نکته اساسی این است که جامعه روستایی چگونه می‌تواند در جهت برآورد نیازهای خود فعال گردد. باید گفت مشارکت ذی‌نفعان در چنین فرایندی با تداوم اتخاذ رویکرد بالا به پایین و متمرکز به وقوع نخواهد پیوست و به‌یقین بهترین نوع مشارکت زمانی روی می‌دهد که شیوه‌های مشارکت در تمام مراحل برنامه (پیش‌نیازها، تدوین، محتوا و اجرا) مورد توجه قرار گرفته و به‌دقت سازمان‌دهی شده و در نتیجه مردم به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی محلی باشند نه به‌عنوان منبع اطلاعات.

طرح‌های روستایی با رویکرد یکپارچه و پایدار و با مشارکت مردم و نهادهای محلی و نیز با یکپارچگی بین بخشی و هماهنگی سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی همراه با سیاست‌های کلان ملی و منطقه‌ای، نقش اساسی در روند توسعه روستایی کشور ایفا نمایند.

در باب اهمیت کارآفرینی روستایی به‌عنوان گزاره مشترک ذکر این نکته مهم است که اهمیت کارآفرینی روستایی در توانایی بالای آن در رفع فقر و نابرابری‌های اجتماعی است. در واقع کارآفرینی در روستاها ابزاری برای بروز توانمندی‌های فردی، توسعه روحیه خلاقیت و نوآوری، تنوع‌بخشی به کسب‌وکارها، افزایش درآمد روستائیان و در نهایت کاهش فقر روستایی است؛ بنابراین مدیریت کارآفرینی روستایی و تقویت مناطق خلاق بالآخر نواحی صنعتی روستایی دانش‌بنیان در راستای طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی می‌تواند گامی مهم در جهت توسعه سکونتگاه‌های روستایی باشد.

گفت نتایج نشان می‌دهد که همبستگی مثبت بسیار قوی بین متغیرهای پنهان (دیدگاه‌های پنج‌گانه) وجود دارد.

نتایج کلی مدل معادلات ساختاری در مورد متغیرهای اثرگذار نشان می‌دهد گزاره‌های:

«فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» (مدیریت محلی محور)؛

«عدم توجه به شیوه تولید محلی» (دانش بنیان محور)؛

«ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)» (ارزیاب محور)؛

۰/۰۸ باشد برآزش قبول خواهد بود که ۰/۰۵۱ در این برون داد نشان‌دهنده برآزش قابل قبول این مدل است. میزان کای اسکوئر (۱۰۳۱/۱۸) نیز نسبت به درجه آزادی (۲۵۶) در حد مطلوب قرار دارد و حاصل آن‌ها برای قبول مدل، عدد ۴/۲ بوده و قابل قبول است. همه متغیرهای آشکار به‌غیراز متغیر «غفلت از توانایی دست‌اندرکاران و بازیگران غیردولتی و سازمان‌های مردم‌نهاد (با مقدار ۱/۱۴)» با مقادیر تی بزرگ‌تر از ۱/۹۶ تأیید می‌شوند. **جدول شماره ۵**، به بررسی ماتریس کوواریانس متغیرهای مستقل پرداخته است.

در خصوص بررسی ماتریس کوواریانس متغیرهای مستقل باید

جدول ۴. کدگذاری گزاره‌های کیو به‌عنوان متغیرهای پنهان و آشکار برای مدل‌سازی ساختاری.

کد	متغیر آشکار	متغیر پنهان
A01	فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا	مدیریت محلی محور
A02	متکی نبودن اقدامات مبتنی بر بنیان‌های توسعه پایدار	
A03	ساختار انحصاری رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی	
A04	عدم توجه به نقش شهرهای میانی در توسعه محلی روستایی	
A05	توجه به برنامه‌های بخشی و عمل نکردن بر اساس پتانسیل‌های منطقه‌ای	
B01	شناسایی ضعیف روستاهای خلاق	دانش بنیان
B02	عدم توجه به شیوه تولید محلی	
B03	عدم توجه به گردشگری خلاق به‌عنوان نسل سوم گردشگری	
B04	نارسایی در مدیریت کارآفرینی روستایی و عدم تقویت مناطق خلاق با‌الخص نواحی صنعتی روستایی دانش بنیان	
B05	عدم ترسیم دقیق توپوگرافی اجتماعی و تعیین دقیق دامنه عرضه خدمات	
C01	اختلاف شایان توجه بین نتایج مطالعاتی طرح‌ها و پروژه‌ها با اجرای آن‌ها	ارزیاب محور
C02	استفاده از جامعه محلی به‌عنوان منبع اطلاعات نه به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی محلی	
C03	ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)	
C04	فقدان الگوی اجرایی	
C05	فقدان پیوند بین بودجه سالیانه با طرح‌ها و پروژه‌ها	
D01	ابهامات در نحوه ارائه گزارش‌ها	صریح‌نگر
D02	انعطاف‌ناپذیری و درک ضعیف واقعیت‌های اجتماعی به دلیل عدم پیروی از روند منطقی کارشناسی‌های مطالعات میدانی	
D03	غفلت از توانایی دست‌اندرکاران و بازیگران غیردولتی و سازمان‌های مردم‌نهاد	
D04	ابهام فرایندی و محتوایی در چگونگی تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها	
D05	هدایت فرهنگی به‌جای نوآوری و خلاقیت	
E01	عدم توجه به دانش بومی محلی و مشارکت روستائیان در برنامه‌ریزی محلی	مشارکت‌گرا و بوم‌محور
E02	انطباق‌ناپذیری با پراکنش روستاها	
E03	تغییر شیوه معیشت روستایی و برخی آداب‌ورسوم اجتماعی	
E04	عدم توجه به برنامه‌ریزی از پایین به بالا	
E05	مرکز اجتماعی قدرت الزاماً به تمرکز فضایی منتهی نمی‌شود	

نظریه غیربازنمایی بر جغرافیای روستایی تأثیر گذاشته و جغرافی دانان نه تنها به صورت گفتمانی، بلکه به عنوان بخشی از مجموعه‌ای از عناصر تجسم یافته، تمرین شده و تجربه شده زندگی با مسائل روستایی درگیر شده‌اند. در طول زمان متقاعد شده‌اند که رویکردهای توسعه روستایی همه‌جانبه و عموماً ویژگی‌های کیفی توسعه را در کانون توجه خود قرار دهند اما مشکل در مسئله‌یابی منطقه‌ای و انجام برنامه‌ریزی، ادراک درست از مفاهیم این حوزه از دانش است. طرح‌ها و پروژه‌های روستایی یکی از مسائلی است که از دریچه نظریه غیربازنمایی باید نگاه شود. باتوجه به غلبه خصیصه غیرمشارکتی در این طرح‌ها الگویی کاملاً سازگار و بومی با ظرفیت و پتانسیل‌های موجود برای توسعه محلی و منطقه‌ای ارائه نشده است. لذا در بررسی نتایج و پیامد طرح‌ها و برنامه‌های محلی توسعه روستایی در بستر این نظریه، تعداد پنج دیدگاه شامل «مدیریت محلی نگر، تفکر دانش بنیان»، «مدیریت محلی نگر، مشارکت گرا، ابهام محور نسبت به طرح‌ها»، «مدیریت محلی نگر، ارزیاب محور، صریح نگر»، «مدیریت محلی نگر، ارزیاب محور» و «مدیریت محلی نگر، ارزیاب محور، مشارکت گرا و بوم محور» شناسایی شد.

«ابهام فرایندی و محتوایی در چگونگی تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها» (صریح نگر)؛ و

«عدم توجه به دانش بومی محلی و مشارکت روستائیان در برنامه‌ریزی محلی» (مشارکت گرا و بوم محور)؛

به عنوان مهم‌ترین نارسایی‌های برنامه‌ریزی محلی توسعه روستایی در محدوده مورد مطالعه است. از طرفی باتوجه به نیکویی برازش مدل معادلات ساختاری (جدول شماره ۶) این نتیجه به جوامع آماری بزرگ دارای قابلیت تعمیم است.

در نهایت مقایسه نتایج کیفی و کمی (تصویر شماره ۱۱) نشان می‌دهد گزاره‌های «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» و «ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)» نارسایی‌های مهمی هستند که متخصصان استانی، مدیران محلی و افراد جامعه محلی روستایی در مورد آن‌ها توافق و اشتراک نظر دارند.

بحث و نتیجه گیری

جدول ۶. شاخص‌های نیکویی برازش مدل - خروجی SIMPLIS

شاخص‌ها	مقادیر	قضایات
Chi-square	۱۰۳۱/۱۸	برازش قابل قبول
(RMSEA)	۰/۰۵	نیکویی و قابل قبول بودن برازش
(RMR)	۰/۰۲۴	برازش بسیار خوب مدل
(GFI)	۰/۹۱	برازش امیدوارکننده
(CFI)	۰/۹۳	برازش قابل قبول

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱۱. مقایسه و اعتبارسنجی نتایج هر دو روش کیفی و کمی. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

گسترش تحقیقات تجربی مبتنی بر این رویکرد نظری همخوانی دارد. از جنبه تحلیلی دیگر، نتایج تحقیق با نتایج مطالعه رضوانی (۲۰۰۱) در خصوص ابهام فرایندی و محتوایی در چگونگی تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها؛ از حیث دیدگاه مشارکت‌گرا و بوم‌محور با نتایج مطالعه علیایی و کریمیان (۲۰۱۱) و از نظر اهمیت ندادن به دانش و مشارکت مردم روستا به‌عنوان ذی‌نفعان اصلی این برنامه‌ها با نتایج تحقیق ازکیا و دیباجی (۲۰۱۶) مطابقت و همخوانی دارد.

در راستای نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر مطرح می‌شوند:

- ایجاد یک نهاد متولی و نظام مدیریتی روستایی واحد و مشخص جهت برنامه‌ریزی صحیح توسعه محلی روستایی؛

- توجه به مشارکت ذی‌نفعان در تمام مراحل (پیش‌نیازها، تدوین، محتوا و اجرا) برنامه‌ریزی محلی روستایی؛ و

- باتوجه‌به اینکه مطالعات روستایی در تلاقی هر دو رویکرد کمی و کیفی قرار دارند، مطالعات روستایی می‌تواند به بستر مناسبی برای افزایش استفاده از روش‌های آمیخته در بستر نظریه غیربازنمایی تبدیل شود.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

در هر پنج دیدگاه گزاره‌های «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا، فقدان پیوند بین بودجه سالیانه با طرح‌ها و پروژه‌ها، ابهامات در نحوه ارائه گزارش‌ها، استفاده از جامعه محلی به‌عنوان منبع اطلاعات نه به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی محلی، ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)، نارسایی در مدیریت کارآفرینی روستایی و عدم تقویت مناطق خلاق بالأخص نواحی صنعتی روستایی دانش‌بنیان» گزاره‌های برتر به حساب می‌آیند. دیدگاه «مدیریت محلی نگر، ارزیاب‌محور، مشارکت‌گرا و بوم‌محور» به‌عنوان دیدگاه نهایی مستخرج از تحلیل کیو برای بررسی نارسایی‌های طرح‌های توسعه محلی سکونتگاه‌های روستایی آذربایجان شرقی شناسایی شدند.

نتایج نشان داد: «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» (مدیریت محلی محور)؛ «عدم توجه به شیوه تولید محلی» (دانش بنیان‌محور)؛ «ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)» (ارزیاب‌محور)؛ «ابهام فرایندی و محتوایی در چگونگی تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها» (صریح‌نگر)؛ و «عدم توجه به دانش بومی محلی و مشارکت روستائیان در برنامه‌ریزی محلی» (مشارکت‌گرا و بوم‌محور) به‌عنوان مهم‌ترین نارسایی‌های برنامه‌ریزی محلی توسعه روستایی بوده و نتیجه حاصل دارای قابلیت تعمیم به جوامع بزرگ است.

مقایسه و اعتبارسنجی نهایی نشان می‌دهد گزاره‌های «فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا» و «ضعف در نظام تهیه (ضعف علمی مهندسان مشاور در شناخت نیازهای روستائیان)» نارسایی‌های مهمی هستند که متخصصان استانی، مدیران محلی و افراد جامعه محلی روستایی در مورد آن‌ها توافق و اشتراک نظر دارند.

کار ارزشمند کارولان (۲۰۰۸) در مورد روستاهای منطقه آیووا در ایالات‌متحده یکی از اولین مقالاتی است که به‌صراحت از نظریه‌های غیربازنمایی در مطالعات روستایی استفاده کرده است. نتایج تحقیق حاضر نیز از این جنبه و پرداختن به موضوع برنامه‌ریزی محلی روستایی در بستر نظریه غیربازنمایی با نتایج این مطالعه مطابقت و همخوانی دارد. مقاله هالفکره (۲۰۱۱) با تشریح اجمالی این موضوع آغاز می‌شود که چرا روستایی اغلب به‌عنوان یک مقوله نابهنگام تلقی می‌شود، به‌ویژه توسط محققان منتقدی که مشتاق تشخیص «انتراع عقلانی» قوی از «تصور آشفته» مبهم هستند؛ بنابراین از جنبه در نظر گرفتن جنبه‌های غیربازنمایی که فضاها و مکان‌های روستایی ارائه می‌کنند، نتایج تحقیق حاضر با آن همخوانی دارد. نتایج مطالعه با نتایج تحقیق فیلیپس (۲۰۱۴) مبنی بر پیچیدگی تجربه افراد از یک فضای روستایی مبتنی بر غیربازنمایی و همچنین با نتایج مطالعه مکلارن (۲۰۱۹) در مورد ظهور نظریه‌های بازنمایی و نیز در نظر گرفتن تعامل جغرافیای روستایی با نظریه‌های غیربازنمایی از طریق

References

- Aliaei, M.S. & Karimian, H. (2011). Investigating the approach of rural development programs in Iran with emphasis on the role and position of indigenous knowledge, *Iranian Social Development Studies*, 3 (3), 101-85. (In Persian)
- Azkiya, M., & Dibaji Foroushani, Sh. (2016). Critique of Rural Development Plans in Iran, *Social Studies and Research in Iran*, 5 (1), 125-103. (In Persian)
- Botchway, K. (2001). Paradox of Empowerment: Reflections on a Case Study from Northern Ghana. *World Development*, 29(1): 135-153. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(00\)00084-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(00)00084-X)
- Buser, M. (2013). Thinking through non-representational and affective atmospheres in planning theory and practice". *Planning Theory*. 13(3), 227-243. <https://doi.org/10.1177/1473095213491744>
- Cadman, L. (2009). Non-Representational Theory/Non-Representational Geographies. *International Encyclopedia of Human Geography*, 456-463. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00717-3>
- Carolan, M. S. (2008). More-than-Representational Knowledge/s of the Countryside: How We Think as Bodies. *Sociologia Ruralis*. 2008, 48(4), 408-422. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2008.00458.x>
- Chirisa, I. (2021). Opportunities in master and local planning for resilient rural settlement in Zimbabwe. *Journal of Rural Studies*, 86, 97-105. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.05.026>
- Farajirad, Kh., & Kazemian, Gh. (2012). Local and regional development from the perspective of institutional approach, Tehran: University Jihad Publishing Organization. (In Persian)
- Fazelnia, Gh., & Rukn al-Din Eftekhari, A. (2005). Explaining the theories of factors affecting the knowledge and awareness of villagers about their abilities and the environment, *Teacher of Humanities*, 9 (1), 111-150. (In Persian)
- Halfacree, K. (2011). Diverse Ruralities in the 21st Century: From Effacement to (Re-)Invention. *International Handbooks of Population*, 387-400. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1842-5_26
- Howard, P., Thompson, I., Waterton, E., Atha, M. (2013). *The Routledge Companion to Landscape Studies*. Routledge. 512 pages.
- Howell, J. (1977). Administration and rural development planning: A Sudanese case, *Agricultural Administration*, (4) 2, 99-120. [https://doi.org/10.1016/0309-586X\(77\)90037-1](https://doi.org/10.1016/0309-586X(77)90037-1)
- Johnson, J. L. (2011). Non-Representational Theory: Space, Politics, Affect. *Emotion*. Space and Society. 4(3), 195-196. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2011.02.005>
- Kalantari, A., Roshanfekr, P., & Moghaddam Salimi, F. (2015). *Social Development (Global Perspective and the Situation in Iran)*, Tehran: University of Tehran Press. (In Persian)
- Lorimer, H. (2007). Cultural geography: worldly shapes, differently arranged". *Progress in Human Geography*. 31(1):89-100. <https://doi.org/10.1177%2F0309132507073540>
- Maclaren, A. S. (2018). Affective lives of rural ageing. *Sociologia Ruralis*, 58(1), 213-234. <http://doi.org/10.1111/soru.12196>
- Maclaren, A. S. (2019). Rural geographies in the wake of non-representational theories. *Geography Compass*, 13(8). <https://doi.org/10.1111/gec3.12446>
- March, A., Kornakova, M. (2017). Urban planning and recovery governance, In: March, A., Kornakova, M. (Eds.), *Urban Planning for Disaster Recovery*. Elsevier Science, Cambridge, 13-30.
- Mitchell, C. J. A. (2013). Creative destruction or creative enhancement? Understanding the transformation of rural spaces". *Journal of Rural Studies*. 32, 375-387. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.09.005>
- Phillips, M. (2014). Baroque rurality in an English village. *Journal of Rural Studies*. 2014, 33, 56-70. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.10.008>
- Prager, K., Nienaber, B., Neumann, B, Phillips, A. (2015). How should rural policy be evaluated if it aims to foster community involvement in environmental management? *Journal of Rural Studies*, 37: 120-131. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.12.006>
- Rezvani, M. (2001). A view on the rural development planning system in Iran, *Geographical Research*, 23 (41), 38 - 25. (In Persian)
- Rezvani, M.R. (2011). Planning at the local level and its place in the country's rural development programs. *First International Conference on Rural Development, Experiences and Foresight in Local Development*. Zahedan. (In Persian)
- Rokn al-Din Eftekhari, A., & Behzadnasab, J. (2004). Communication planning, a critical approach to planning theory (with emphasis on rural development planning), *Teacher of Humanities*, 8 (1), 22 - 1. (In Persian)
- Sadr Mousavi, M.S., Karimzadeh, H., Aghayari Hir, M. & Khaleghi, A. (2019). Pathology of Rural Development Plans by Mixed Method (Case Study: Varzeqan County), *Rural Research*, 10 (1) 163-146. (In Persian)
- Schwab, J., (2010). *Hazard Mitigation: Integrating Best Practice into Planning*. American Planning Association, Chicago.
- Shahbazi, I. (2010). *An Introduction to Rural Development Pathology*, Shahid Beheshti University Press, Tehran. (In Persian)
- Simpson, P., *Non-representational Theory*, (2020). 1st Edition, London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315148007>
- Sisto, R., Luis A. Portillo, F., Yazdani, M., Estepa-Mohedano, L., Ebadi Torkayesh, A. (2020). Strategic planning of rural areas: Integrating participatory backcasting and multiple criteria decision analysis tools, *Socio-Economic Planning Sciences*, 101248. In Press, Corrected Proof. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2022.101248>
- Sojasi Gheidari, H., Sadeghlu, T., & Mahdavi, D. (2015). Explaining the role of environmental quality of rural tourism destinations in strengthening the mental image of tourists (Case study: Tourism destinations of Rudbar Qasran district). *Planning and arranging space*. 19 (2) 88-61. (In Persian)

Thrift, N. (2000). It's the little things', in *Geopolitical Traditions* Eds K Dodds, D Atkinson (Routledge, London). 380 – 387.

Tietjen, A., Jørgensen, G. (2016). Translating a wicked problem: A strategic planning approach to rural shrinkage in Denmark, *Landscape and Urban Planning* <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.01.009>

Waight, E., & Yin, Y. (2021). Using non-representational theory to explore older people's travel to and from the supermarket. *Mobilities*, 16(4), 537–552. <https://doi.org/10.1080/17450101.2021.1889753>

Weigand, K., Flanagan, T., Dye, K., Jones, P. (2014). Collaborative foresight: Complementing long-horizon strategic planning, *Technological Forecasting & Social Change*, 85, 134–152. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.08.016>

Williams, N. (2020). Non-Representational Theory. *International Encyclopedia of Human Geography*, 421–427. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10747-4>